

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Joku muu

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

Eivät pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Eryteisesti ehdotetut vammaispalvelulain säännökset ovat monelta osin liian tulkinnanvaraisia. Vammaispalvelu erityispalveluna on viimesijaista. Nyt esitetyssä sääntelyssä keskeinen ongelma on, että rajanveto yleis- ja erityispalvelujen järjestämisen välillä ei ilmene selvästi sääntelystä. Näkemyksemme mukaan liian tulkinnanvaraiseksi jää, milloin järjestetään yleispalveluja ja milloin erityispalveluja. Lisäksi esitetyssä sääntelyssä ei ole kunkin palvelun osalta ilmaistu selkeästi sitä, mikä on kyseisen palvelun osalta se välttämätön tarve, johon palvelua voidaan järjestää. Esimerkkeinä voidaan mainita uuden vammaispalvelulain asumisen tukea koskeva 14 § ja esteettömän asumisen tukea koskeva 16 §.

Vaikka esityksessä on todettu, ettei maksuttomuus yksin voi olla peruste järjestää palveluja vammaispalvelulain nojalla, käytännössä lainvalintaa on ohjannut myös maksuttomuus. Tämän esityksen osalta tulisi arvioida ja kirjata perusteluihin se, kuinka huolehditaan jatkossa maksuttomien palvelujen ulkopuolelle jäävien henkilöiden toimeentulosta ja köyhyyden ehkäisemisestä etenkin silloin, kun henkilöllä on koko eliniän ajan jatkuva tarve palveluille eikä hänellä ole mahdollisuutta kasvattaa tulojaan ansiotyössä esimerkiksi työkyvyttömyyden takia. Näkemyksemme mukaan esityksessä olisi välttämätöntä ratkaista se, kuinka näille henkilöille järjestetään palvelut ilman, että heidän riittävä toimeentulonsa vaarantuu asiakasmaksujen takia.

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälien perusteluissa on selostettu oikeuskäytäntöä, mutta ei kaikilta osin riittävästi sitä, kuinka se vaikuttaa soveltamiseen. Uusien palvelujen osalta ei ole riittävän tarkkoja perusteluja esimerkiksi välttämättömyyden kriteerin tulkinnasta, jotta sääntelyä voisi niiden avulla soveltaa vaivattomasti.

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esitys vahvistaa yhdenvertaisuutta siltä kannalta, että nyt kaikki vammaiset henkilöt tulevat pääosin saman lain soveltamisen piiriin diagnoosista riippumatta. Vammaispalvelulaki tähän esitykseen sisältyvässä muodossaan on kuitenkin väljästi kirjoitettu ja paikoin puutteellisesti perusteltu, joten on mahdollista, että eri hyvinvointialueilla kehittyy hyvin vaihtelevia soveltamiskäytäntöjä, mikä ei edistä muodollisen eikä tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutumista.

Ehdotetussa sääntelyssä keskeinen yhdenvertaisuuteen liittyvä ongelma on kehitysvammalain voimaan jättäminen. Ehdotettu sääntely voi joiltain osin merkitä kehitysvammaisuuden perusteella tapahtuvaa rakenteellista syrjintää. Esimerkkinä voidaan mainita, että vammaiselle henkilölle voidaan järjestää päivätoimintaa vammaispalvelulain mukaan ja kehitysvammaisille päivätoimintaa voidaan järjestää kehitysvammalain mukaan. Ero asiakkaiden välillä on se, että erityishuollossa voidaan toteuttaa rajoitustoimenpiteitä. Kehitysvammaisten asiakkaiden oikeuksien rajoittaminen tapahtuu siten viime kädessä diagnoosiperustaisesti ja tällainen ratkaisu palvelujen järjestämisessä voi tosiasiasa merkitä kiellettyä syrjintää. Sääntelyä tulisi vielä arvioida yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Myös yhdenvertaisuus palvelujen saamisessa voi toteutua puutteellisesti erityisesti kehitysvammaisten henkilöiden osalta. Kehitysvammalaissa säädetty vaativa tuki pitää edelleen sisällään terveydenhuoltoa, mikä saattaa vaikuttaa kehitysvammaisten oikeuteen saada terveydenhuollon palveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa. Lakien soveltamisen ja asiakkaan palvelujen järjestämisen sekä oikeusturvan kannalta pitäisi olla yksiselitteistä, että terveydenhuollon palvelut järjestetään kyseistä palvelua koskevan terveydenhuollon lainsäädännön nojalla.

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Esitykseen sisältyvät säännökset pääosin tukevat ja edistävät vammaisten henkilöiden osallisuuden toteutumista. Esimerkiksi ehdotettu vammaispalvelulain 3 § on tarpeellinen ja tärkeä, sillä se korostaa vammaisen henkilön oikeutta osallisuuteen, mielipiteidensä ilmaisemiseen ja itsemääräämiseen. Kuitenkin tuetun päätöksenteon osalta sääntelyn pitäisi olla täsmällisempää ja sen tulee sisältää säännökset oikeussuojakeinoista, jotta sääntely ei todellisuudessa käänny kehitysvammaista henkilöä vastaan niin, että joku päättää hänen puolestaan ja tilanteeseen ei voida puuttua (ks. jäljempänä myös lausunnon kohta 18).

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pääosin esitys todennäköisesti parantaisi vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta, mutta yksilöllisen tarpeen arvioiminen on haasteellista ja asiakkaan näkemys tarpeestaan on hyvin subjektiivinen. Ehdotettu sääntely on hyvin väljää, mikä antaa mahdollisuuden erilaisille tulkinnoille ja soveltamiskäytännöille eri hyvinvointialueilla.

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotetun 3 §:n viittaukset lasten ja nuorten osallisuutta tukeviin säännöksiin edistävät lapsen osallisuuden toteutumista ja säännös on tärkeä.

Ehdotettu vammaispalvelulain 15 § ei ota huomioon lapsen omaa tarvetta, mielipiteitä tai näkemyksiä riittävällä tavalla (ks. jäljempänä lausunnon kohta 21).

Esityksen sivulla 175 perusteluissa todetaan, että "[monialaiseen] yhteistyöhön muiden tahojen kanssa vaaditaan lapsen tai nuoren huoltajan suostumus. Asiakastietojen luovuttamisesta säädetään sosiaalihuollon asiakaslaissa." Perusteluissa ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole huomioitu lapsen itsemääräämisoikeutta tai asiakaslain 11 §:n 3 momentin sääntelyä itsemääräävän lapsen kielto-oikeudesta. Monialainen tiedon luovuttaminen voi lisäksi tapahtua laissa säädetyin edellytyksin ilman asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumusta.

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Kun otetaan huomioon ehdotetun vammaispalvelulain 2 §:n soveltamisalasäännös sekä sosiaalihuoltolain 2 §:n säännös, epäselväksi jää, mikä on näiden lakien todellinen etusijajärjestys. On mahdollista, että vammaispalvelujen maksuttomuudesta muodostuu jälleen peruste sille, että palvelut järjestetään vammaispalvelulain nojalla, vaikka ne tosiasiansa voitaisiin järjestää sosiaalihuoltolain perusteella. Ehdotetun 2 §:n kokonaisvaltainen ikärajaus on tarpeellinen ja selkeyttää lain soveltamista, kun rajaus noudattaa jo entuudestaan oikeuskäytännössä linjattuja periaatteita.

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

-

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälien sisältö on pääosin tarkoituksenmukainen. Ehdotetun vammaispalvelulain 7 §:n perusteluissa todetaan, että hyvinvointialueen olisi järjestettävä vammaisen lapsen varhaiskasvatus tämän ehdotetun säännöksen mukaisena valmennuksena silloin, jos vammaisen lapsi ei saa yksilöllisen tarpeen mukaisia välttämättömiä ja sopivia varhaiskasvatuksen palveluita varhaiskasvatuslain perusteella. Kuitenkin ehdotetun 7 §:n 2 momentin 3-kohtainen lista on sisällöllisesti sellainen, ettei varhaiskasvatus valmennuksena näytä kuuluvan yhdenkään luettelon kohdan alle. Vammaispalvelulain 7 §:n perusteluilla näin ollen selvästi laajennetaan säännöksen soveltamisalaa lain sanamuodosta.

Tulkinnanvaraista on, mitä välttämättömyyskriteeri tarkoittaa valmennuksessa: tulisiko valmennuksen välttämättömyyttä esimerkiksi arvioida suhteessa vammaispalvelulain 1 §:ssä mainittuun yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen esteiden poistamiseen?

Valmennuksen toteuttamista koskeva 8 § perusteluineen ei määrittele mitenkään sitä, kuinka valmennuksen tavoitteiden toteutumista käytännössä seurattaisiin ja milloin tavoitteiden muuttaminen olisi tarvittavaa. Säännöksen perusteluja olisi hyvä täsmentää sen osalta, millaisella aikavälillä tavoitteiden toteutumista seurataan ja kuinka seuranta käytännössä tapahtuu, esimerkiksi asiakassuunnitelman yhteydessä.

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säättämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Näkemyksemme mukaan myös vammaisten lasten varhaiskasvatus tulisi järjestää ensisijassa varhaiskasvatuslain mukaisesti. Varhaiskasvatuslakiin sisältyy elokuussa 2022 voimaan astuva uusi 3 a luku, jossa säädetään varhaiskasvatuksessa annettavasta tuesta. Näiden säännösten tulisi olla ensisijaisia tuen järjestämistä arvioitaessa sen sijaan, että vammaiselle lapselle järjestetään automaationa varhaiskasvatus vammaispalvelulain nojalla maksuttomana. Siinä tapauksessa, että

varhaiskasvatustilain mukainen tuki ei olisi tarpeisiin nähden riittävä ja sopivaa, voidaan lapselle järjestää täydentäviä palveluja ja tukitoimia vammaispalvelulain nojalla. Vammaispalvelulain mukaista varhaiskasvatusta tulisi maksuttomuutensa vuoksi arvioida vielä yhdenvertaisuuslain näkökulmasta ja nyt erityisesti suhteessa positiivisen erityiskohtelun perusteisiin ja perusteltavuuteen. Yleisesti ottaen palvelun maksuttomuus ei voi olla yksin perustelu sille, että palvelut järjestetään vammaispalvelulain nojalla, mikä todetaan myös esityksen perusteluissa sivulla 159.

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotetun sääntelyn sanamuodot sisältävät muutoksia, joiden seurauksena aiempi oikeuskäytäntö voine enää soveltua sellaisenaan.

Ehdotetussa henkilökohtaista apua koskevan vammaispalvelulain 9 §:n 2 momentissa säädettäisiin, että ”Henkilökohtaisen avun tarkoituksena on, että vammaisen henkilön itsemääräämisoikeus toteutuu yhdenvertaisesti muiden kanssa niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua.” Itsemääräämisoikeus oikeudellisena käsitteenä on monitulkintainen eikä sen merkitystä tässä yhteydessä ole avattu säännöksen perusteluissa, minkä vuoksi 2 momentin tarkoitus ja soveltaminen jäävät epäselviksi.

Ehdotetun vammaispalvelulain 9 §:n 4 momentin toinen virke ”Hyvinvointialueen on annettava vammaiselle henkilölle ja tarvittaessa avustajalle näiden toimenpiteiden edellyttämää ohjausta” vaatisi tarkennuksia perusteluissa, sillä viittaus hyvinvointialueeseen jättää avoimeksi sen, kuka ohjausta antaa ja voidaanko sosiaalihuollosta antaa ohjausta terveydenhuollolle tai toisin päin.

Ehdotettu henkilökohtaisen avun työnantajamallia koskeva 11 § muuttaisi nykyistä tilannetta, sillä tällä hetkellä täysi-ikäisen asiakkaan vanhempi on saattanut toimia sijaistyönantajana ilman, että asiakkaalla on edunvalvoja.

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Erityistä tukea koskevassa vammaispalvelulain 12 §:ssä on ilmaistu hyvin väljästi ja tulkinnanvaraisesti se, kenelle erityistä tukea järjestetään tai ketkä ovat palveluun oikeutettuja. Säännöksen perusteluissa todetaan, että erityistä tukea voi saada vammaisen henkilö, joka saa ryhmämuotoista asumisen tukea tai joka asuu itsenäisesti, lapsuuden perheessään taikka on perhehoidossa. Tämän pykälän soveltamista olisi nähdäksemme tarpeellista edelleen tarkentaa.

Näkemyksemme mukaan myös vammaispalvelulain 12 §:n 2 momentin 3 kohdassa mainittu vaativa moniammatillinen tuki on määritelty hyvin epäselvästi eikä sitä ole perusteluissa avattu riittävästi. Sääntelyä ja/tai perusteluja olisi tarpeellista tarkentaa tältä osin.

Vammaispalvelulain 12 §:n moniammatillisen vaativan tuen ja kehitysvammalain 2 §:ään sisältyvän vaativan tuen välinen raja on monin tavoin epäselvä. Vammaispalvelulain 12 §:n perusteluissa esityksen sivulla 207 viitataan nykyiseen kehitysvammalakiin ja todetaan, että ”vaativaan moniammatilliseen tukeen olisi oikeus myös silloin, kun henkilön itsemääräämisoikeutta tai muita perusoikeuksia joudutaan toistuvasti rajoittamaan eikä rajoitustoimenpiteiden syitä pystytä selvittämään ja niiden käyttöä vähentämään.” Ehdotetun vammaispalvelulain 13 §:n 4 momentissa säädettäisiin muun ohella, että vaativaa moniammatillista tukea tulee ensisijaisesti järjestää vammaisen henkilön kotiin tai muuhun omaan toimintaympäristöön.

Vammaispalvelulain 12 §:n perusteluissa viitataan rajoitustoimenpiteiden käyttöön, vaikka se ei ole mahdollista vammaispalvelulain mukaan järjestettävässä palvelussa eikä missään tapauksessa asiakkaan kotona. Rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää vain erityishuoltona annettavassa vaativassa tuessa. Edelleen moniammatillisen tuen toteuttamista koskevan vammaispalvelulain 13 §:n 4 momentin perusteluissa todetaan, että ”[I]ähtötilanteessa saatetaan joutua käyttämään rajoitustoimenpiteitä, mutta niiden käytön tulee aina olla viimesijaista. Rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä ja niiden käytöstä muutenkin säädettäisiin edelleen kehitysvammalain ja edelleen vain erityishuollossa olevaan henkilöön voitaisiin kohdistaa rajoitustoimenpiteitä.”

Edellä kuvattujen perustelujen pohjalta epäselväksi jää, olisiko ehdotettua vammaispalvelulain 12 ja 13 §:n sääntelyä tarkoitus soveltaa niin, että jos henkilö on saanut kehitysvammalain mukaista vaativaa tukea ja kun se loppuu ja palvelu järjestetään vammaispalvelulain mukaan, on hän oikeutettu vaativaan moniammatilliseen tukeen, jos häneen oli kehitysvammalain mukaisen vaativan tuen aikana kohdistettu rajoitustoimenpiteitä. Samalla esityksen perusteluissa sivulla 209 on todettu, että joissain tapauksissa henkilön oman ja muiden henkilöiden turvallisuuden varmistamiseksi on parempi, että henkilö siirtyy kehitysvammalain mukaiseen vaativan tuen yksikköön. Tämä näyttäisikin viittaavan siihen vaihtoehtoon, että ehdotettua sääntelyä olisi sovellettava niin, että vammaispalvelulain 12 ja 13 §:n vaativan moniammatillisen tuen tarkoituksena on toteuttaa nykyisen kehitysvammalain mukaisia palveluja, mutta silloin, jos ko. asiakkaan kohdalla on tarve rajoitustoimenpiteille, palvelu järjestetäänkin kehitysvammalain 2 §:n perusteella. Mikäli ehdotettua sääntelyä olisi tarkoitus soveltaa tällä tavalla, se voi merkitä tosiasiaa kehitysvammaisten syrjintää sekä laissa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa kiellettyä segregatiota.

Epäselvää myös on, kuinka muiden vammaisten kuin kehitysvammaisten henkilöiden osalta toimittaisiin, jos ilmenisi tarve siirtää henkilö kehitysvammalain mukaiseen vaativan tuen yksikköön. Vammaispalvelulain 12 ja 13 § koskevat kuitenkin kaikkia vammaisia henkilöitä, eivätkä vain kehitysvammaisia. Samassa vaativan tuen yksikössä voisi siis olla vammaisia henkilöitä, joille

palvelu järjestetään vammaispalvelulain 12 §:n mukaan ja asiakkaita, joiden palvelu on kehitysvammalain mukaista vaativaa tukea. Ainoa erotus näiden asiakkaiden välillä on, että kehitysvammalain nojalla palveluja saaviin asiakkaisiin voidaan kohdistaa rajoitustoimenpiteitä. Kaikkien asiakkaiden perusoikeuksien toteutuminen tällaisessa tilanteessa pitää varmistaa ja ehdotetun sääntelyn osalta tulisi vielä arvioida, voiko se synnyttää asetelman, joka merkitsee tosiasiaassa kiellettyä kehitysvammaisten syrjintää.

Edellä sanotun perusteella on mielestämme välttämätöntä, että vammaispalvelulain ja kehitysvammalain sisältämien palvelujen suhdetta toisiinsa sekä palvelun myöntämisedellytyksiä tarkennetaan säännöksissä ja perusteluissa. Asiaa olisi syytä arvioida myös syrjimättömyyden näkökulmasta. (Ks. myös lausunnon kohta 29.)

Kun vammaispalvelulain mukaisen erityisen tuen kokonaisuuteen eivät kuulu terveydenhuollon palvelut, tulisi sääntelyssä tai perusteluissa tarkentaa, miten varmistetaan terveydenhuollon palvelujen sovittaminen yhteen asiakkaan muiden palvelujen kanssa asiakkaan tarpeen mukaan. Tässä yhteydessä tulisi myös tarkentaa sitä, miten vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaiset palvelut sovitetaan yhteen. Tulisi myös olla selvää, että asiakkaan palvelukokonaisuuteen kuuluvat terveydenhuollon palvelut toteutuvat kyseistä terveydenhuollon palvelua koskevan lainsäädännön perusteella. Tämä on välttämätöntä sekä asiakkaan että työntekijän aseman ja oikeusturvan takia. Ehdotettuun vammaispalvelulakiin sisältyy kuitenkin useita säännöksiä, joissa esimerkiksi terveydenhuollon asiantuntijapalvelut voisivat perustua vammaispalvelulain mukaiseen päätökseen ja ne tulisivat siten järjestettäväksi sosiaalihuoltona. Muun muassa vaativaa moniammatillista tukea toteuttavassa ryhmässä olisi yleensä oltava muun muassa lääketieteen osaamista ja asumisen tukeen voisi osana palvelun kokonaisuutta kuulua tarvittavia terveydenhuollon palveluita. (Ks. myös lausunnon kohta 29.)

Eryyisen tuen toteuttamista koskevan 13 §:ää olisi joiltain osin muutenkin tarpeellista tarkentaa. Ehdotetun 13 §:n 1 momentista tai perusteluista ei ilmene, viitataanko erityisen tuen kokonaisuuteen kuuluvilla palveluilla vammaispalvelulain 12 §:n kohtiin 1 – 3, vai onko tarkoituksena, että maininta kattaa myös asiakkaan saamat muut sosiaalipalvelut. Eryyisen tuen toteuttamisen osalta pitäisi täsmentää, kuinka päätös palvelukokonaisuudesta tehdään: onko tarkoituksena esimerkiksi se, että asiakkaalle tehdään sosiaalihuoltolain 46 §:n mukainen päätös ja siihen sisältyvät kaikki hänelle järjestettävät palvelut, vaiko vain erityisen tuen alle kuuluvat palvelut. 13 §:n 4 momentin osalta olisi tarpeellista tarkentaa vielä, onko moniammatillisen ryhmän jäsenten oltava hyvinvointialueen viranhaltijoita.

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Palvelu voisi sinänsä olla tarpeellinen, mutta nyt ehdotetun erityisen osallisuuden tuen suhde ehdotetun 3 §:n 3 momentin mukaiseen osallisuuden tukeen jää epäselväksi. Mikä on

todellisuudessa ero näiden tukimuotojen välillä, kun otetaan huomioon esimerkiksi kommunikaation tuesta perusteluissa mainitut asiat? Jo ehdotetun 3 §:n perusteella pitäisi järjestää kaikille asiakkaille osallisuuden tukea yksilöllisen tarpeen mukaisesti, mutta tätä 12 §:n 2 momentin erityissäännöstä voidaan myös tulkita tavalla, joka saattaisi osittain vesittää 3 §:n tarkoituksen nostamalla osallisuuden tuen järjestämisen kynnystä. Säännöksen perusteluja tulisi tarkentaa ja huomiota pitäisi kiinnittää palvelun sisällön tarkempaan määrittelyyn.

18. Onko tuetusta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

Tuettu päätöksenteko olisi tarpeellinen palvelu erityisesti sen vuoksi, että nykyinen holhoustoimilain edunvalvontajärjestelmä ei välttämättä pysty takaamaan vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutumista tavalla, jota vammaissopimuksessa edellytetään. Tuettu päätöksenteko voi olla palvelu, jonka avulla ehkäistään vammaisen henkilön puolesta päättämistä. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että tuetusta päätöksenteosta säädetään ehdotettua tarkemmin.

Tuettua päätöksentekoa koskevaan sääntelyyn pitäisi sisällyttää oikeussuojakeinot, joilla estetään asiakkaan puolesta päättäminen ja muut oikeudenloukkaukset. Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (vammaissopimus) edellyttää oikeussuojakeinoja. Vammaissopimuksen 12 artiklan 4 kohdassa määrätään, että sopimuspuolet varmistavat, että kaikki oikeudellisen kelpoisuuden käyttöön liittyvät toimet antavat asianmukaiset ja tehokkaat takeet, joilla estetään väärinkäytökset ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisesti. Näillä takeilla varmistetaan, että oikeudellisen kelpoisuuden käyttöön liittyvissä toimissa kunnioitetaan henkilön oikeuksia, tahtoa ja mieltymyksiä, ettei niissä esiinny eturistiriitoja eikä asiatonta vaikuttamista, että ne ovat oikeasuhtaisia ja kyseisen henkilön olosuhteisiin sovitettuja, että niitä sovelletaan mahdollisimman vähän aikaa ja että toimivaltainen, riippumaton ja puolueeton viranomaisen tai oikeuselin arvioi niitä säännöllisesti uudelleen. Takeiden on oltava oikeassa suhteessa siihen nähden, missä määrin nämä toimet vaikuttavat henkilön oikeuksiin ja etuihin.

Näkemyksemme on, että ehdotetun vammaispalvelulain 13 §:n 3 momentin maininta ”tuettua päätöksentekoa antava henkilö ei saa tehdä päätöksiä tuettavan henkilön puolesta” ei sellaisenaan riitä varmistamaan asiakkaan oikeusturvan toteutumista. Ehdotettu sääntely tuetusta päätöksenteosta tulisi saattaa vammaissopimuksen määräykset täyttävälle tasolle.

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

On ehdottoman tärkeää, että moniammatillinen asiantuntijuus varmistetaan ja sitä koskeva sääntely on siis lähtökohtaisesti tarpeellista. Jokseenkin epäselväksi nyt jää, millainen palvelu tämä moniammatillinen tuki todellisuudessa on. Moniammatillinen tiimi näyttäisi olevan ennemminkin

toimintatapa ja keino varmistaa riittävä asiantuntijuus asiakkaan palvelujen toteuttamisessa. Lainsäädännön systematiikan näkökulmasta tulkintaongelmia tuottaa, mikäli asiakkaan palvelua koskevaan 12 §:ään sisällytetään tosiasiaa viranomaisen toimintatapaa tai työskentelymallia koskevaa sääntelyä.

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

Ei pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotettua vammaispalvelulain 14 §:n säännöstä tarkasteltaessa herää kysymys siitä, miksi tällainen palvelukokonaisuutta koskeva pykälä on tarpeellinen. Näkemyksemme mukaan vammaisten henkilöiden asumispalvelut tulisi järjestää sosiaalihuoltolain asumispalveluja koskevien säännösten pohjalta, ja näitä palveluja asiakkaan yksilöllisen tarpeen mukaisesti täydennettäisiin vammaispalvelulain mukaisilla erityispalveluilla. Asumispalvelujen järjestäminen sosiaalihuoltolain nojalla olisi selkeä ratkaisu, lainsäädännön systematiikan kannalta toimivampi ja se tukisi kaikkien asiakasryhmien yhdenvertaisuuden toteutumista, kun asumispalvelut arvioidaan ja järjestetään yhtenäisin perustein saman lain piirissä. Sosiaalihuoltolaki edellyttää jo nyt asiakkaan yksilöllisen tarpeen ja tilanteen huomioimista ja sosiaalihuoltolain mukaisessa palvelutarpeen arvioinnissa pitää huomioida vammaisen henkilön tarpeet, ja tarvittavan vammaispalvelujen erityisosaamisen järjestäminen tulisi toteuttaa muilla keinoilla kuin luomalla oma päällekkäinen palvelusääntely vammaispalvelulakiin. Niiden asiakkaiden osalta, joilla on elinikäinen asumispalvelun tarve ja joiden kohdalla sosiaalihuollon asiakasmaksut vaarantaisivat riittävän toimeentulon, tulisi varmistaa palvelun maksuttomuus muulla tavalla kuin säätämällä tällainen erityinen palvelukokonaisuus.

Ehdotettu asumisen tuen palvelu on lisäksi hyvin laaja ja avun määrää ei ole selkeästi rajattu välttämättömään apuun. Sääntelyn soveltamisessa tulisi olemaan suuria haasteita. Esimerkiksi esityksen sivulla 210 todetaan 14 §:n perusteluissa, että asumisen tuen tarve voisi olla määrältään runsasta tai myös vähäisempää tai myös vaihtelevaa tarvetta, jota ei aina olisi mahdollista ennakoita. Tuki olisi turvattava vuorokauden eri aikoina. Jos ensisijaisena paikkana asumisen tuen järjestämiselle olisi asiakkaan koti, on epäselvää, kuinka tällainen tuki pystytään käytännössä järjestämään ja toteuttamaan. Sääntelyssä ja perusteluissa ei ole myöskään tarkennettu sitä, järjestetäänkö asumisen tuen kokonaisuuteen kuuluvat terveydenhuollon palvelut sosiaalipalvelun osana ja vammaispalvelupäätökseen perustuen. Näkemyksemme mukaan sekä asiakkaan että työntekijän aseman ja oikeusturvan takia terveydenhuollon palvelut tulisi järjestää yksiselitteisesti terveydenhuollon lainsäädännön perusteella.

Esityksen sivulla 210 todetaan 14 §:n perusteluissa myös, että ”asumisen tuki voitaisiin toteuttaa esimerkiksi henkilökohtaisen avun, asumispalveluiden työntekijöiden, sosiaalihuoltolain mukaisen kotipalvelun kotihoidon ja omais- tai perhehoidon avulla taikka näitä yhdistelemällä.” Asumisen tukea voitaisiin esityksen mukaan toteuttaa ”yksittäiseen asuntoon taikka tavallisen asuntokannan joukossa sijaitsevaan asuntoryhmään tai verkostoon, jossa on lähellä toisiaan sijaitsevia erillisiä asuntoja. Asumisen tuki olisi mahdollista järjestää myös ryhmämuotoisesti toteutettuna.” Esityksen sivulla 71 todetaan vielä, että ”asumisen tuki voidaan järjestää joko erityiseen palveluasuntoon tai tavalliseen asuntoon esimerkiksi henkilökohtaisen avun avulla, kotipalveluna, omaishoidon tuella tai eri palveluita yhdistelemällä.”

Nämä säännökset ja niiden perustelut eivät tällaisenaan mahdollista sitä, että sääntelyä voisi käytännössä soveltaa ilman suuria tulkintavaikeuksia. Esimerkiksi omaishoidon tukeen sisältyy vahva hoivan ja hoidon elementti. Jos asumisen tukea toteutettaisiin omaishoitona, herää kysymys siitä, mahdollistaako se riittävästi asiakkaan ja erityisesti omaishoidettavan alaikäisen lapsen itsemääräämisoikeuden toteutumisen. Itsemääräämisoikeuden toteuttaminen kuitenkin on asumisen tuen pykälien perusteluissa nostettu yhdeksi palvelun tavoitteeksi.

Henkilökohtaisen avun osalta esityksen perusteluihin sisältyy ristiriitaisuuksia. Esityksen mukaan asumisen tukea voisi toteuttaa myös henkilökohtaisena apuna, mutta samalla esityksen sivuilla 190 ja 198 todetaan, että ”palveluyksikössä asuessaan vammaisen henkilö saisi päivittäisissä toimissa kotona tarvittavan avun tai tuen pääsääntöisesti yksikön henkilökunnalta” ja ”henkilökohtaista apua ei voitaisi käyttää korvaamaan palveluyksikön henkilöstöresursseja niissä tehtävissä, jotka kuuluisivat sopimuksen perusteella palveluntuottajan tehtäviin. Vammaisen henkilön vapaa-ajan palvelut olisi suunniteltava ja päätökset tehtävä ottaen huomioon, että esimerkiksi asumisen tuen ja henkilökohtaisen avun kokonaisuus vastaa henkilön tarpeita”. Esityksestä ei ilmene, kuinka estetään se, että henkilökohtaisen avun palvelusta ei muodostu jotakin korvaavaa palvelua, minkä myötä henkilökohtainen apu ei enää vastaa alkuperäistä tarkoitustaan.

Esteettömän asumisen tukea koskevan 16 §:n soveltamisalaa on perusteluilla laajennettu huomattavasti nykyisestä asunnonmuutostöitä koskevasta oikeuskäytännöstä. Ehdotuksen mukaan tukea saisi muun muassa saunan korjaustöihin ja koko piha-alue sekä esimerkiksi parveke kuuluisivat soveltamisalaan. Soveltamisalaa laajennetaan myös mahdollisuuteen muuttaa uuteen asuntoon, kun enää ei edellytettäisi muuton liittyvän vammasta johtuvaan tarpeeseen. Ehdotettu sääntely lisäisi vammaisen henkilön mahdollisuuksia asumiseen yhdenvertaisesti muiden kanssa. On kuitenkin odotettavissa, että soveltamisalan huomattava laajentaminen johtaa siihen, että rajanvetoa tuen kohtuullisuudesta joudutaan tekemään tuomioistuimissa, mikäli ehdotettuun säännökseen ja perusteluihin ei tehdä tarkempia rajauksia kohtuullisesta tuesta. Tärkeää olisi esimerkiksi linjata tarkemmin siitä, milloin asiakkaalta voidaan edellyttää muuttamista esteettömään asuntoon, kun todetaan, että muutostyöt omaan asuntoon ovat kohtuuttomia. Asunnonmuutostyöt on rajattu vain vammaispalvelulain soveltamisalan piirissä oleville asiakkaille ja ne ovat merkittävästi paremmat kuin muilla sosiaalihuollon asiakasryhmillä. Näkemyksemme mukaan perusteluissa tulisi vielä huolellisesti arvioida yhdenvertaisuuslain näkökulmasta tätä positiivista erityiskohtelua ja erityiskohtelun kohtuullisuus tulisi perustella.

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

Ei

Perustele tarvittaessa kantasi

Ehdotetun vammaispalvelulain 15 §:n mukaista sijoitusta voidaan jossain määrin verrata lastensuojelun avohuollon sijoitukseen. Ehdotettu pykälä sisältää hyvin väljät ja tulkinnanvaraiset edellytykset lapsen sijoittamiselle, ja tällaisen sijoituksen viimesijaisuutta pitäisi korostaa

entisestään, jos palvelusta on ylipäättään tarpeellista säätää. Yleensä niissä tilanteissa, kun lapsi asuu pitkäaikaisesti kodin ulkopuolella, lastensuojelun asiakkuus on ollut tarpeellinen ja se turvaa yleensä lapsen edun parhaimmin. Lastensuojeluasiakkuuden myötä lapsi saa esimerkiksi asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän tuen, hänelle kertyy itsenäistymisvaroja ja hän saa lain nojalla käyttöönsä henkilökohtaisia käyttövaroja. Lisäksi lastensuojelun lainsäädäntö ja organisaatio turvaa, että lapsen etua valvotaan tehokkaasti. Ehdotettu vammaispalvelulain 15 § ei tällaisessa muodossaan loisi vastaavia oikeuksia säännöksen nojalla sijoitettavalle lapselle. Lisäksi, kun lapsella on tarve lastensuojelun ja vammaispalvelujen asiakkuudelle, voitaisiin jo nykyisen lainsäädännön puitteissa käyttää riittävän osaamisen ja asiantuntijuuden turvaavaa mallia, jossa lastensuojelun sosiaalityöntekijän työparina toimii vammaispalvelujen työntekijä.

Ehdotettu 15 § ei ota riittävästi huomioon lapsen omaa mielipidettä ja näkemystä asumisesta oman kodin ulkopuolella. Se, että lapsen osallisuudesta säädetään viittaussäännöksin ehdotetun vammaispalvelulain 3 §:ssä, ei näkemyksemme mukaan ole riittävää varmistamaan lapsen osallisuuden toteutumista, kun arvioidaan mahdollisuutta sijoittaa lapsi asumaan kodin ulkopuolelle vammaispalvelulain nojalla. Tällaista sääntelymallia ei ole myöskään käytetty lastensuojelulaissa, jonka nojalla lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle. Lastensuojelulaissa on 4 ja 5 §:n yleisten säännösten ohella useita erityisiä lapsen osallisuutta turvaavia säännöksiä, kuten lapsen osallisuutta koskevat 4 luvun pykälät, 29 § lapsen tapaamisesta sekä 42 §, joka velvoittaa selvittämään lapsen mielipiteen huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskevissa asioissa. Tällaista erillistä sääntelyä on pidetty lastensuojelun osalta tarpeellisenä siitä huolimatta, että myös sosiaalihuoltolaissa säädetään yleisesti lapsen ja nuoren osallisuudesta.

Ehdotetussa vammaispalvelulain 15 §:ssä tulisi vahvemmin huomioida lapsen oikeus perhe-elämään, joka on perustuslain 10 §:ssä ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa suojattu oikeus. Lakiin tulisi esimerkiksi kirjata, kuinka lapsen ja vanhempien sekä lapsen ja muiden hänelle läheisten henkilöiden, kuten sisarusten ja isovanhempien, välinen yhteydenpito ja tapaamiset turvattaisiin, jos lapsi sijoitetaan vammaispalvelulain nojalla kodin ulkopuolelle. Esimerkiksi lastensuojelulain 54 §:ssä on erikseen säädetty, kuinka sijaishuollossa lapselle on turvattava hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet, ja lastensuojelulain 30 §:n 3 momentti edellyttää, että huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan, miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta hänen vanhempiensa ja muiden hänelle läheisten henkilöiden kanssa. Sääntelemättä on nyt jätetty myös se, miten yhteydenpito sijoituspaikassa lasta hoitavien henkilöiden ja lapsen vanhempien sekä muiden lapselle lähteisten henkilöiden välillä tapahtuu.

Kun lapsi asuu kodin ulkopuolella, hänen arjen asioistaan päättää ainakin osaksi väistämättä joku muu kuin lapsen huoltaja. Sääntelyssä tulisi määritellä, kuinka sovitetaan yhteen lapsen asuminen kodin ulkopuolella sekä lapsen huoltajalle lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4.1 §:n nojalla kuuluva oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, koulutuksesta, asuinpaikasta, harrastuksista sekä muista henkilökohtaisista asioista. Vammaispalvelulain mukainen sijoitus ei vaikuttaisi huoltajan oikeuksiin, mutta koska kyse on erittäin haavoittuvaisessa asemassa olevasta asiakasryhmästä, lainsäädännössä ja perusteluissa tulisi huomioida kattavasti erilaiset sijoituksen käytännön toteuttamiseen ja lapsen arjesta huolehtimiseen liittyvät seikat. Vertailun vuoksi lastensuojelulain 45 §:ään sisältyy erikseen säännös huostaanotetun lapsen huollosta, jonka

tarkoitus on osaltaan selkiyttää huoltajien ja sosiaalitoimen "työnjakoa" ja päätöksentekoa lapsen asioissa.

Kun ehdotettua 15 §:ää peilataan lastensuojelulain sääntelyyn, herää myös kysymys ehdotetun sääntelyn syrjivyydestä. 15 §:n säännöksen sanamuodon perusteella lapsi voitaisiin sijoittaa kodin ulkopuolelle vammaispalvelulain perusteella ilman lapsen suostumusta. Vanhempien suostumus sijoitukselle vaadittaisiin. Myös lastensuojelulain mukainen avohuollon sijoitus on suostumuksen varainen tukitoimi, mutta sen osalta myös 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumus on aina ehdoton edellytys sijoituksen toteuttamiselle silloinkin, kun lastensuojelulain nojalla sijoitettava lapsi on vammaisen. Sen sijaan ehdotetun vammaispalvelulain 15 §:n nojalla lapsi voitaisiin vammaisen perusteella sijoittaa kodin ulkopuolelle ilman hänen omaa suostumustaan. Sijoitus voisi myös olla pysyvä ja sääntely ei edellytä sitovasti arvioimaan sijoituksen perusteita säännöllisesti. Sen sijaan lastensuojelun avohuollon sijoitus on aina määräaikainen, sitä arvioidaan säännöllisin väliajoin ja arvioinnin jälkeen vaihtoehtoina ovat kotiin palaaminen tai eteneminen huostaanottoon.

Näkemyksemme mukaan ehdotettu sääntely ei tässä muodossaan kunnioita riittävästi vammaisen lapsen itsemääräämisoikeutta eikä se toteuta lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklassa, vammaissopimuksen 7 artiklassa ja perustuslain 6 §:n 3 momentissa turvattua lapsen oikeutta osallisuuteen ja mielipiteidensä ilmaisemiseen. Esitetty sääntely näyttäytyy myös vammaisia lapsia syrjivänä. Nähdäksemme ei ole mitään perusteita sille, miksi vammaispalvelulain nojalla sijoitetun lapsen ja hänen perheensä oikeuksista tulisi säätää lastensuojelulaissa säädettävä tasoa puutteellisemmin. Kyse on lapsen perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisesta, mistä on säädettävä lain tasolla kattavasti ja lapsen edun näkökulmasta. Vammaispalvelulain 15 §:ään liittyy muitakin erittäin merkittäviä perus- ja ihmisoikeuslottuvuuksia, jotka tulisi kokonaisuudessaan vielä arvioida uudelleen. Esimerkiksi se, kuinka säännöksen nojalla sijoitetun vammaisen lapsen oikeus yksityiselämän suojaan toteutuisi sijoituspaikassa, on sääntelemättä.

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

Kyllä

Perustele tarvittaessa kantasi

On tarkoituksenmukaista, että samasta palvelusta ei säädetä useissa laeissa.

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolista 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Pykälä on pääosin tarkoituksenmukainen, mutta auton hankintatukea koskevaa sääntelyä pitäisi täsmentää.

Esitykseen sisältyvän vammaispalvelulain 21 §:n mukainen liikkumisen tuki olisi subjektiivinen oikeus ja lain 22 §:ssä säädettyihin liikkumisen tuen toteuttamistavoista ja yhtenä toteuttamistapana on myöntää auton tai muun kulkuneuvon hankintaan taloudellista tukea.

Ehdotetun 22 §:n perusteluissa on todettu sivulla 227, että ”auton tai muun kulkuneuvon hankintaan myönnettävän tuen määrästä sekä vakiomalliseen autoon tai muuhun kulkuneuvoon tehtävien välttämättömien muutostöiden korvaamisesta säädettyihin ehdotetun lain taloudellista tukea koskevassa 25 §:ssä.” Vammaispalvelulain 22 §:n 1 momentin 5 kohdassa ei kuitenkaan ole tätä viittausta 25 §:ään. Säännösten soveltamisen ja selkeyden kannalta tällainen viittaus olisi tarpeellista nostaa perusteluista pykälätekstiin: ”Vammaisen henkilön liikkumisen tuki voidaan toteuttaa: - - 5) myöntämällä auton tai muun kulkuneuvon hankintaan taloudellista tukea siten kuin tämän lain 25 §:ssä säädetään”.

Liikkumisen tuen kokonaisuuteen ja auton hankintatukeen liittyy erityisiä tulkintavaikeuksia. Vammaispalvelulain 25 §:n mukainen taloudellinen tuki olisi määrärahasidonnainen palvelu. Ehdotetusta sääntelystä ei nyt ilmene, voitaisiinko auton hankintaan myöntää tukea vain soveltamalla vammaispalvelulain 25 §:ää, vai edellytettäisiinkö aina ensin sen harkitsemista, täyttääkö henkilö edellytykset saada 21 §:n liikkumisen tukea. Koska taloudellinen tuki 25 §:n mukaan on määrärahasidonnainen palvelu ja liikkumisen tuki taas on subjektiivinen oikeus, pitäisi sääntelyssä ja/tai perusteluissa tarkentaa myös, miten toimitaan, jos määrärahoja ei ole riittävästi. Todennäköisesti tällaisessa tilanteessa liikkumisen tuki pitäisi toteuttaa muulla tavalla. Lisäksi epäselvää on, voidaanko auton hankintaan käytettäviä määrärahoja jatkossa priorisoida

hyvinvointialueen soveltamisohjeella, kun otetaan huomioon liikkumisen tuen luonne subjektiivisena oikeutena. Nykykäytännön mukaan määrärahasidonnaisia palveluita ja tukia on voitu priorisoida eniten tarvitseville. Näiden säännösten soveltamista tulisi vielä käsitellä siitä näkökulmasta, miten subjektiivinen oikeus liikkumisen tukeen ja määrärahasidonnainen taloudellinen tuki auton hankintaan sovitetaan yhteen.

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

Eivät

Perustele tarvittaessa kantasi

Kehitysvammalain sääntelyn voimaanjättäminen ylläpitää erillistä päätöksentekojärjestelmää yhdelle diagnoosiryhmälle. Vammaissopimuksen 14 artiklan mukaan vammaisuuden olemassaolo ei missään tapauksessa oikeuta vapaudenriistoon. Nyt vain kehitysvammaiset ja henkilöt, joilla on synnynnäinen tai kehitysiässä saatu kehitykseen liittyvä vamma, voivat joutua vapauden riiston kohteeksi (tahdosta riippumaton hoito, rajoitustoimenpiteet).

Ehdotuksen mukaan erityishuoltoon kuuluisi vaatimaan tukeen liittyvä yksilöllinen hoito ja huolenpito sekä kuntoutus, jotka toteutetaan sosiaalihuoltolain 21 c §:ssä tarkoitettua ympärivuorokautista palveluasumista tai 22 §:ssä tarkoitettuja laitospalveluja taikka vastaavia yksityisiä palveluja tarjoavassa vaativan tuen yksikössä. Rajoitustoimenpiteitä ei voisi toteuttaa enää missään muussa asumisessa, ja kaikki muu asuminen on vammaispalvelulain tai sosiaalihuoltolain mukaista. Samassa vaativan tuen yksikössä voisi kuitenkin olla vammaisia henkilöitä, joille palvelu järjestetään vammaispalvelulain 12 §:n mukaan ja asiakkaita, joiden palvelu on kehitysvammalain vaativaa tukea. Ainoa erotus näiden asiakkaiden välillä olisi, että kehitysvammaisiin asiakkaisiin voidaan kohdistaa rajoitustoimenpiteitä. Kaikkien asiakkaiden perusoikeuksien toteutuminen tällaisessa tilanteessa pitää varmistaa ja ehdotetun sääntelyn osalta tulisi vielä arvioida, voiko se synnyttää asetelman, joka merkitsee tosiasiaa kiellettyä kehitysvammaisten syrjintää.

palveluasumisen yksiköllä ja laitoksella on käytettävissään riittävä lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntemus vaativan hoidon ja huolenpidon toteuttamista ja seuranta varten. Kun kehitysvammalain mukaista vaativaa tukea ja siten myös rajoitustoimenpiteitä voidaan toteuttaa vain vaativan tuen yksiköissä, 9 §:n ja 42.2 b §:n päällekkäisen sääntelyn tarpeellisuutta voidaan arvioida uudelleen.

Kehitysvammalain säännöksissä käytetään yhä käsitettä ”palvelu- ja hoitosuunnitelma”, mutta sosiaalihuoltolaissa ja tähän esitykseen sisältyvässä vammaispalvelulaissa käytetään käsitettä ”asiakassuunnitelma”. Esityksen sivulla 237 käytetään kehitysvammalain 34 §:n perusteluissa käsitettä asiakassuunnitelma. Käsitteiden yhtenäisyys olisi syytä varmistaa, vaikka kehitysvammalaissa on erityissäännös suunnitelman tarkistamisesta.

Kehitysvammalain mukaisten päätösten muutoksenhaku on edelleen erilainen verrattuna vammaispalvelulain mukaisten päätösten muutoksenhakuun, mutta epäselvää on, millä perusteella tämä erittely halutaan pitää voimassa. Vaikka muutoksenhaku kehitysvammalain päätöksistä ei enää mene aluehallintovirastoon, se menee nyt suoraan hallinto-oikeuteen. Jos samalla valitettaisiin asiakkaan saamasta vammaispalvelulakiin perustuvasta päätöksestä, se menisi ensin oikaisuvaatimuksen kautta lautakuntaan ja sieltä hallinto-oikeuteen.

Kehitysvammalain sääntelyyn ja/tai perusteluihin tulisi selkiyttää, sovelletaanko vanhojen erityishuolto-ohjelmien taustalla kuitenkin uusia säännöksiä siirtymäaikana.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

Kyllä pääosin

Perustele tarvittaessa kantasi

Myös asiakasmaksuasetusta pitäisi muuttaa, sillä asetuksen 14:ssä säädetään nykyisin erityishuoltona annetusta kuntoutuksesta. Epäselväksi jää, mitä asetuksessa mainittu erityishuoltona annettu kuntoutus olisi uuden vammaispalvelulainsäädännön perusteella; olisiko se esimerkiksi vaativan tuen kuntoutusta, ja kuinka muut vaativan tuen palvelut suhteutuvat tähän.

Maksuttomia sosiaalipalveluja koskevan asiakasmaksulain 4 §:n 2 kohdan yhteydessä olisi hyvä tarkentaa, mitä maksuja voidaan vaativasta tuesta periä silloin, kun se järjestetään palveluasumisena ja silloin, kun se järjestetään laitoshoidtona. Samalla tulisi selkiyttää sitä, voidaanko enää periä päivä- ja työtoiminnasta ateriamaksua.

Asiakasmaksulain 4 §:n 5 kohdassa säädetty maksuttomuus on ristiriidassa asiakasmaksulain 7 e § ja 7 f §:n kanssa, joissa säädetään ylläpitomaksusta ja kuljetuksen omavastuista. Sääntely on epäselvää, sillä se poikkeaa asiakasmaksulain systematiikasta. Asiakasmaksulain 4 §:n 5 kohdassa tulisi siis ensin sulkea pois näiden maksuttomuus ja sen jälkeen säätää maksuista, kuten muidenkin maksullisten sosiaalipalvelujen osalta on tehty.

Asiakasmaksulain 7 b §:n mukaan tämän lain 7 c §:ssä tarkoitettua maksua ei saa periä muun muassa kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 2 §:n 1 kohdassa tarkoitettua kuntoutuksesta laitoksessa. Miten menetellään, kun vaativaan tukeen kuuluva hoito ja huolenpito tai kuntoutus annetaan palveluasumisessa eikä laitoksessa? Erityishuoltoon kuuluva ympärivuorokautisessa palveluasumisessa annettava hoito, huolenpito tai kuntoutus olisi maksullista, koska sitä ei ole erikseen säädetty maksuttomaksi, mutta asiakasmaksulakiin ei ole kuitenkaan sisällytetty säännöstä siitä, kuinka niiden maksu määräytyisi. Asiakasmaksulain sääntelyä tulisi tarkastella uudelleen suhteessa ehdotettuun uuteen kehitysvammalain 2 §:ään.

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

Kyllä

Mikäli vastasit Ei, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

Ei kantaa

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Tarvitaanko vammaispalvelulain 4 §:n informatiivisia säännöksiä? Pykälän sisältö on osin päällekkäistä 3 §:n kanssa. Vammaispalvelulain 4 §:ään ei ole otettu viittausta sosiaalihuoltolain 3 §:ään, jossa erityisen tuen tarve kuitenkin on määritelty. Jos lisätään tällaisia informatiivisia

säännöksiä, joissa mainitaan vain osa pykälistä tai viitataan vain osittain niiden sisältöihin ja vielä eri säännöksissä, on vaarana, että muut asiaan sovellettavat pykälät jäävät soveltamatta. Vaihtoehtoisesti vammaispalvelulakiin voisi siis sisällyttää yleisen viittauksen sosiaalihuoltolakiin ja pykäläkohtaisesti tarvittaessa yksilöidympiä viittauksia.

On hyvä, että myös vammaispalvelulaissa puhutaan nyt asiakassuunnitelmasta eikä palvelusuunnitelmasta.

Esitykseen sisältyvästä vammaispalvelulaista puuttuu kokonaan nykyisen vammaispalvelulain 11 §:ää vastaava säännös. Tämä mahdollisuus tutkimukseen määrittämisestä on ollut tärkeä säännös palvelutarpeen selvittämisessä.

Vammaispalvelulain 5 §:n 4 momentin merkitys suhteessa hyvin kattavaan sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:n muodostamaan kokonaisuuteen on hyvin epäselvä. Sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetty asiakkaan ja lapsen etu ulottaa vaikutuksensa kaikkeen muuhunkin sosiaalihuollon toimintaan kuin päätöksentekoon ja palvelujen toteuttamiseen. Vammaispalvelulain 5 §:n 4 momentti näyttyy tarpeettomana, sillä oikein tulkittuna sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:n sääntely on riittävää varmistamaan asiakkaan ja lapsen edun huomioimisen kaikessa sosiaalihuollon toiminnassa.

Tähän esitykseen sisältyy myös ehdotus sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 momentin muuttamisesta ja lakiehdotuksessa nro 3 momentin ensimmäinen virke alkaisi ”Hyvinvointialueen sosiaalipalveluina on huolehdittava myös...” Eduskunnassa on käsiteltävänä tällä hetkellä HE 56/2021 vp, jossa ehdotetaan sosiaalihuoltolain 14 §:ää muutettavaksi toisin kuin mitä tässä esityksessä esitetään. Tuossa esityksessä sosiaalihuoltolain 14 §:n 2 momentin ensimmäinen virke alkaa ”Hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvina sosiaalipalveluina on huolehdittava myös...” Ilmaisu ”järjestämisvastuulle kuuluvina” puuttuu kokonaan tästä esityksestä, joten onko tarkoitus, että tämä voimaan astuessaan kumoaisi eduskunnassa nyt käsiteltävänä olevan esityksen?

Lindström Amanda
Lehti ja kumppanit Oy